

ביאורים

כאן הגענו להכרעה מהי התשובה הברורה ביותר על ענין הגזרה והבחירה. היום נעמיק בשתי נקודות הקשורות במידת הענווה כאשר מתעסקים בלימוד אמונה.

הנקודה הראשונה היא שהקב"ה ברא אותנו עם שכל מוגבל. אין אנחנו יכולים להבין בעניינים שהם מעבר לעולם המושגים שלנו. אם הקב"ה עשה את זה כך שאיננו יכולים להבין את זה - כנראה כך עדיף, כי אם היתה לנו תועלת בהבנת דבר זה - הקב"ה היה מגלה זאת לנו. לא הכל אנחנו צריכים לדעת, ולפעמים אם נדע דברים שאיננו צריכים לדעת - הם יזיקו לנו. על כן מביא רבנו בחיי משל לשמש, שמי שמנסה להביט בה בלי מסכים חוצצים יכול להיפגע ממנה. כאשר אנחנו מבינים את הנהגת ה' - זה יכול לקרב אותנו אליו ולהשלים את אמונתנו, אך כאשר אנחנו מנסים להבין דברים שאין ביכולתנו להבין - זה עלול להביא אותנו להבנות מוטעות ולהתרחקות מה'.

הנקודה השנייה היא שיש הרבה מושגים בעולם שאיננו מבינים, ואנחנו מסתדרים עם אי ההבנה הזאת. לדוגמה: רבנו בחיי מביא כלים שונים שהיו בזמנו, שלכאורה אופן פעולתם מנוגד לשכל, אך כיוון שבעינינו אנחנו רואים שזה עובד - איננו יכולים להכחיש את העובדה. אותו הדבר בנושא שלנו. אנחנו יכולים לחיות גם אם אי הבנה, ולכן אנחנו צריכים לדעת שכנראה יש דברים שאין ביכולתנו להבין.

הרחבות

• מה צריך לחקור ומה לא ניתן לחקור

אין מן התמיה שלא ידע מהלכי הגזר והצדק ממשפטי הבורא יתעלה. רבנו בחיי מלמדנו שכפי שאיננו משיגים עניינים מסוימים במדעי הטבע, כך על אחת כמה וכמה ישנם דברים שאיננו מצליחים להשיג באלוהות. יחד עם דבריו של רבנו בחיי על חולשת שכלנו בהשגת האלוהות יש לזכור את התחומים שבהם החקירה אפשרית ואף ראויה. על עניין זה מעמידנו רבנו בחיי בן אשר שמבחין בין שני תחומים שונים בחקר האלוהות: החקירה בעצמות ה' - שהיא אינה אפשרית, והחקירה אחר מלכות ה' והאופן שבו הוא מתגלה בעולם - שהיא רצויה ואפשרית: "העניין הגדול הזה נכלל בפסוק אחד מספר משלי, והוא זה: 'כבוד אלוהים הסתר דבר, וכבוד מלכים חקור דבר' [משלי כה, ב]. שלמה המלך ע"ה גלה לנו בזה על ידיעת ה' יתברך, שהוא שני חלקים: נמנע ואפשר. הנמנע הוא החקירה על השגתו מצד עצמו ומהותו, ועל זה אמר: 'הסתר דבר'. האפשר הוא חקירת מלכותו מצד דרכיו ופעולותיו, ועל זה אמר: 'וכבוד מלכים חקור דבר' [פירוש על התורה, הקדמה לפרשת בראשית]. לעומת החקירה בעצמות ה' החורגת מתחום אפשרות ההבנה של האדם בעצם היותו נברא, החקירה באופן ההתגלות של ה' בעולם מהווה בירור משמעותי הנוגע לחייו של האדם שעל ידו ניתן להתרומם לקרבת אלוהים.

והדמיון הקרוב בזה מה שאנו רואים מענין חלש הראות, שאין לו תועלת באור השמש עד שישים מסך דק בינו ובין עיניו. וכל אשר יהיה החלי בעיניו יותר גדול, תהיה תקנתו במסך יותר עבה, וכל אשר יקל החלי מעיניו, יהיה המסך הדק יותר ראוי לו.

ועוד, כי אנו רואים ברב המלאכות הגופניות פעלות, אלו לא היינו רואים אותן בעינינו, והיה דברן מגיע אלינו, היינו ממהרים להקזיב המגיד בו עליהן, כמו האסטרוֹלֹב שהוא מאזני החושים, שאלו לא השגנוהו בראותנו, ויגיד לנו מגיד צורתו ודמותו, ומה שישג בו מתנועות הגלגלים, ומקומות הכוכבים, וכיון השעות של כל עת ועת מעתי השנה, וידיעת מרחקי הדברים החלוקים, והרבה מן הדברים שאינם ידועים, לא נתבררה במחשבתנו ולא עלתה ברעיונו צורתו.

וכן מה שהוא יותר קרוב אלינו מן הכלים שמשפתיים בהם המון בני אדם, הפלס, כי לולא השגת חוש ראותנו אותו, לא היה מתקיים בנפשותינו שישקל שקל הצדק במאזנים שאחד מחלקיהם יותר ארוך מן השני. ומן התמה, שישקלו בו שקלים רבים נחלקים בחסר וביתר באבן אחת.

ומה שמשפתיים בו בני אדם יותר, תנועת האבן העליונה מאבני הרחים בסבוב שוה, באמצעים חלשים, מניעים אותם המים. וכשאנו משליכים אבן קטנה בשטף המים הנגרים, לא היתה מתעקפת שעה עד שהיה מגיע לתחתיהם, וברחים ממשקל האבן כפלים רבים, וכח האמצעים שיגיעו הרחים בעבורם פחות מלח השטף הרבה. ואלו הגיד לנו מגיד, ולא היינו רואים הדבר בעינינו, היינו ממהרים להכחיש ולהשיב על דבריו, וזה מפני מעוט ידיעתנו בסודי היצירה, וחלישות הכרתנו בשרשי הנמצאים ותולדותיהם וטבעיהם וכחותם המתבדדים.

ומי שהוא בסכלות אשר ספרנו בדבר שהוא בין ידיו תדיר, אין מן התמיה שלא ידע מהלכי הגזר והצדק ממשפטי הבורא יתעלה, אשר הם נעלמים ונעלים כמה שזכרנו עד אין קץ. ובכמותו אמר דוד עליו השלום (תהלים קלא, א): "י לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדלות ובנפלאות מפני". ואמר אחר זה מה שדומה לו מהמסר אל האלהים במאמרו (תהלים קלא, ב): "אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי".

ככל שרמת קושי הראייה גבוהה - הצורך במסך מהשמש יגדל

הרבה דברים היינו מכויבים אילולא ראינו בעינינו

אדם לא ידע משפטי הבורא

והדמיון - הדוגמה. חלש הראות - מי שראיתו חלשה. לו - הנמשל: חולשת שכלנו מצריכה מסך, שלא נוכל להבין את חוכמת ה' בהנהגת ההכרח והצדק, המסך נועד שלא נזק. להקזיב - להכחיש. האסטרוֹלֹב - מכשיר אסטרונומי לראיה בכוכבים. הפלס - מכשיר שקילה המופעל ע"י משקולת אחת שנעה על אחד הצירים. מניע - שוקע. לתחתיהם - ומכאן שמשקל האבן כבד מן המים. שהוא בין ידיו - הדוגמאות שהוזכרו הן ממכשירים המצויים בידי האדם ובכל זאת קשה להבין את דרך פעולתם. שויתי ודוממתי - השוותי ודימיתני את עצמי.